

УДК 811.161.2:821(075.2)
О 76

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2019 р. № 407)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Редакційна колегія:

Ольга Волощенко, Олександра Козак, Оксана Луцкевська, Роман Шиян

За типовою освітньою програмою Нової української школи,
розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна

Умовні позначення

– попрацюйте в парах

– попрацюйте в групах

– попрацюйте всім класом

– пограйте разом в "Ігротеці"

– уточніть значення виділеного слова у "Тлумачку"

Остапенко Г. С.

О 76 Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 2 / Г. С. Остапенко. — К. : Світич, 2019. — 128 с. : іл.

ISBN 978-966-8506-29-1

УДК 811.161.2:821(075.2)

Безоплатні додаткові матеріали та методичний супровід – на сайті svitdovkola.org/um2

Консультації за телефоном 067 504 5022

ISBN 978-966-8506-29-1

© Остапенко Г. С., 2019
© Видавництво "Світич", 2019

ДО ЗМІСТУ

Раді бачити тебе знову!

Читася

На тебе чекають найцікавіші казки, оповідання, вірші та статті. Читай та пізнавай!

Мовознай

Медіаша

Разом зі мною ти відкриватимеш секрети української мови!

Отримуй та передавай інформацію по-сучасному. Я приготувала для тебе плакати, відеоролики, презентації, мультфільми та ще чимало цікавинок.

Хочеш говорити українською без помилок? Звертайся до мене.

Чистомовик

Я допомагаю порозумітися у різних ситуаціях і знайти слова, які не образять, а надихнуть чи заспокоять.

Дружисловик

Маєш ідеї для нових сторінок своєї книжки? Надихайся!

Пишеня

Попереду нові вистави та оплески захоплених глядачів.

Режисерка

Цікавого навчання!

Що насправді цінне?

1. Прочитай початок литовської народної казки про багату і бідну родини.

Три колоски

Жив собі в одному селі заможний селянин. Якось узимку дружина й каже йому:

- Покладемо на дах три колоски для горобців!
- Не такий уже я багатий, щоб стільки зерна якимось горобцям викидати!

Стали у багатій хаті пекти та варити, тільки горобцям, що по даху стрибали, не дісталось жодної крихти. Покружляли вони над хатою, та й полетіли геть. Раптом дивляться, а на даху бідної хатини, всім вітрам відкритої, приготовано їм щедре частування – три колоски стиглого жита. Зраділи горобці, стали дзьобати!

Почули в бідній хаті гороб'ячу метушню. Зітхнула господиня:

- Добре тим горобцям, а в нас у печі нічого немає і на столі не густо...

Засміявся бідняк:

- Збирай-но, любя, дітей, нехай підуть до села та куплять нам хліба і глечик молока. Зберіг я трохи грошенят! Буде й у нас вечеря – не гірша, ніж у горобців!

Зраділи брат із сестрою:

- Підемо! Підемо! Гостинців принесемо!

2. Чи здивувало тебе щось у цьому уривку?
3. Що було найціннішим для кожної родини?
4. Запиши матеріальні та духовні цінності у різні стовпчики.

гроші	чуйність	дорогий одяг	
		машина	чесність
доброзичливість			коштовності

5. Чи могла б ця казка бути українською, французькою? Обґрунтуй свою думку. Чи траплялися тобі схожі казки різних народів? Про що це свідчить?

6. Змініть деякі деталі в казці так, щоб вона стала африканською або ескімоською.
7. Знайди в тексті антоніми до поданих слів та запиши їх парами. Назви серед них іменники, прикметники, дієслова.

Бідний – ..., *заплакав* – ..., *Багатий* – ...

8. Знайдіть у тексті синонім до слова "багатий". Скільки ще синонімів ви зможете дібрати до нього? А до слова "бідний"? До якого більше? Запишіть усі.

9. Яке продовження може бути в казки?

10. Чи підготовуєте ви пташок узимку? Чому? Дізнайтеся з інтернету, чим можна частувати різних птахів, зробіть пам'ятку і почепіть біля годівнички на шкільному подвір'ї.

11. Дізнайся з продовження казки "Три колоски", кого зустріли діти дорогою додому.

Купили діти чотири свіжі хлібини та молока глечик і додому лісом пішли. Раптом назустріч їм вовк. Пащу розкрив та виє. Не злякався братик, замахнувся палицею, а вовк раптом так жалібно:

– У-у-у, яка лю-у-ута холоднеча, моїм діткам зовсім нема чого їсти! Пропадуть вони з голоду-у-у!

Шкода́ стало сестричці вовка з вовчятами:

– Немає у нас нічого, крім хліба, віддамо дві хлібини!

Хлопчик дав вовкові хліба, а той завіяв хвостом:

– Довіку не забуду вашої доброти!

Пішли діти далі. Раптом чують: хтось позаду важко йде за ними. Величезний ведмідь! Ще й гарчить:

– Мор-р-роз, мор-р-роз! Р-р-річки замер-р-рзли!.. А ведмежата плачуть, пити пр-р-росять!

Озався хлопчик:

– Дамо тобі молока, напоїш ведмежат, щоби спали у барлогу до самої весни!

Ведмідь уже своє відерце підставляє. Відлили йому діти молока, та й пішли далі. Раптом шум над головами. Це сова налітає, крилами махає і кричить:

– Віддайте мені хліб! Віддайте молоко!

Розчепірила сова гострі кігті, так і хоче здобич схопити. Замахнувся хлопчик палицею:

– Начувайся, розбійнице!

Довелося сові забиратися геть.

12. Як вважаєш, чи правильно вчинили діти з бідної родини, роздаючи їжу звірам? Чому хлопчик відмовив сові?

13. Вибери два варіанти або запропонуй свій, як ввічливо попросити, щоб з тобою поділилися.

– Я хочу цю цукерку.

– Дай мені бублик.

– Налий мені, будь ласка, соку.

– Чи можеш поділитися зі мною?

14. Обери з уривка одне речення, яке ти хочеш доповнити прикметниками. Запиши і прочитай напарникові/напарниці розширену версію. Проаналізуйте, як змінюються речення від додавання прикметників.

Розрізняй і правильно наголошуй слова.

Шко́да – збитки, втрати.

Лісові пожежі завдають шко́ди природі.

Шкода́ – прикро, жаль (про почуття жалю, співчуття або небажання віддавати щось).

Мені шкода́ лісових мешканців, які постраждали від пожежі.

15. Склади речення зі словами "шко́да" і "шкода́". Пригадай, як називають слова, які пишуться однаково, а вимовляються по-різному.

- 16.** Тобі цікаво, як змінилося життя двох родин?
Прочитай закінчення казки "Три колоски".

Ось діти до хати прийшли і з батьками, помолившись Богу, сіли за стіл. А тут диво – скільки батько від хлібини не відрізає, а хлібина цілою лишається! Стала мати молоко розливати, а молока в глечичку не убуває!

Назавтра взяли господарі до праці. За що не беруться – все у них виходить добре. Де не було нічого, там стало багато. Що за дивина?

А у багатого селянина справи погіршали. Пішла його жінка до сусідів дізнатися, чому в них усе в хаті добре. Повернулася та й розповідає:

– Хто не зайде до них у двір, того вони радо приймають, за стіл садять. Бездомного собаку та й того нагодують. І завжди від щирого серця...

Здивувався господар:

– Дивно! Щось не чув я, щоб багатіли від того, що роздають. Гаразд,

перевіримо: візьми цілу хлібину і віддай її жебракам при дорозі. Та скажи їм, щоб забиралися геть звідси!

– Ні, не допоможе це... Треба від щирого серця...

Забурчав чоловік:

– Мало того, що своє віддаєш, так ще й від щирого серця. Добре, дай, але лише за умови, що відпрацюють.

Але жінка не відступає:

– Ні, якщо вже давати, то без будь-яких умов.

Замислився чоловік, похитав головою та й каже:

– Дивно це мені чути! Але спробуймо. Візьми-но три колоски та поклади на дах для горобців.

- 17.** Як гадаєш, чи вдасться колишнім багатіям навчитися дбати про інших від щирого серця? Що означає цей вислів? Чи відчуваєш ти різницю, коли тобі щось пропонують від щирого серця, а коли тому, що так заведено?

- 18.** Порівняйте життя родин на початку казки і в кінці. Що змінилося? Чи була щасливою багата родина без духовних цінностей? А бідна без матеріальних?

- 19.** Запиши в зошит, які цінності важливі для тебе. Чи є серед записаних слів синоніми?

- 20.** Як ти вважаєш, яка головна думка цієї казки? Добери влучне прислів'я, що підтверджує її.

☀ Хто багатий, той не любить дати.

☀ Багатство – вода: прийшла і пішла.

☀ Багатий бідного не знає.

☀ Гроші йдуть до багатого, а злидні до бідного.

- 21.** Випиши з тексту всі слова зі знаком м'якшення. Згадай, що він позначає.

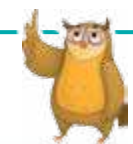
— Літери бавляться!

Прочитай кожне слово спочатку зліва направо, потім навпаки – справа наліво. Що ти помітив/помітила?

Дід, біб, **кок**, око, **корок**, радар, потоп.

Слова або фрази, які однаково читаються в обох напрямках, називаються **паліндрóми**.

Цінуймо те, що маємо

1. Прочитай статтю з науково-популярного журналу для дітей "Колосок".

Планета – наша цінність!

XXI століття – цікавий час, коли досягнення людства сягнули неймовірних вершин. Але водночас стало зрозуміло, що **ресурси**, якими користується **цивілізація**, можуть швидко вичерпатися.

НАШІ БАГАТСТВА

Родючі ґрунти

Пальне

Повітря

Рослини та тварини

Вода

Збережімо від забруднення наші багатства! Використовуймо ресурси ощадливо! Від нас залежить, яке майбутнє чекає планету – щасливий світ прогресу чи занепад цивілізації.

2. Які незрозумілі слова трапилися тобі в тексті? Чи вдалося тобі здогадатися, що вони означають? Перевір свої припущення у "Тлумачку".

3. Яка інформація в статті була для тебе новою? Про що цікаво дізнатися більше? Як це можна зробити?

4. Переглянь відео:
svitdovkola.org/um2/media14

Які почуття викликало в тебе побачене? Як досягнули такого ефекту автори медіапродукту?

5. Обери один з природних ресурсів та поміркуй, як ви можете оберігати його. Сформулюйте 2-3 поради на щодень і зробіть плакат.
6. Знайди в тексті статті слова з двох-трьох літер та випиши їх у зошит. Поміркуй, що вони означають. Чи до всіх з них можна поставити запитання? Чи можна прибрати їх із тексту?

Службові слова не називають предмети, дії чи ознаки, не відповідають на запитання, а призначені, щоб з'єднувати частини речення або слова між собою.

Сич *із* совою сидять *під* горою,
а снігурі сидять *на* горі.

7. Чи всі вписані тобою слова – службові? Підкресли лише їх.
8. Встав у речення пропущені службові слова, скориставшись підказками. Запиши речення в зошит.

Дбайте ... природу! Викидайте сміття ... сміттєві баки, собі ... ноги, ... траву водойми.

Слова-підказки: а, на, не, під, про, у, чи, у.

9. Спробуй здогадатися за заголовком, про що йтиметься у казці Олени Кукуєвицької. Прочитай початок твору.

Казка про пінгвіна, який хотів літати

Пінгвін Пінні жив у зоопарку, у великому вольєрі з басейном. Цілими днями він пірнав, плавав та фотографувався з відвідувачами. Якось до Пінні навідався горобець і сказав:

– Що ж ти за птиця така, що літати не вмієш? Чому в тебе немає пір'я і крила такі кумедні?

Пінгвін здивувався, огледів себе та спробував злетіти. Нічого з того не вийшло.

– Може, ти і не птах зовсім, – цвірінкнув горобець та полетів геть.

Пінні вирішив порадитися із сусідами.

У вольєрі поряд жила кенгуру Кері.

– Привіт, сусідко! Може, ти мені поясниш, чому пінгвіни не літають?

– Вибач, Пінні! Скільки я бачила пінгвінів, вони завжди ходили, а не літали. І я не запитувала в них, чому.

Пішов пінгвін далі до клітки лисиці Луїзи:

– Скажи, будь ласка, чому я – птах, а літати не вмію?

– Запитай краще у лева. Він мудрий, цар звірів, все-таки, – порадила Луїза.

Попрямував наш пінгвін до лева Леона. Той вислухав Пінні та сказав:

– Гадаю, інші птахи зможуть порадити тобі, як бути.

10. Придумай кілька варіантів кінцівки казки.

11. Як варто поводитися, якщо тебе дразнять? Вибери два варіанти або запропонуй свій.

☀ Подумати: “Я й справді такий”, і засмутитися.

☀ Не зважати на кривдника, вдавати, що його немає.

☀ Сказати нападнику:
“Сам такий / сама така”.

12. Склади список персонажів казки й запиши його. Чи в усіх є імена? Яку закономірність ти помітив/помітила? Згадай, з якої літери пишуться імена.

13. Обери речення з тексту, яке ти продиктуєш своєму партнерові/партнерці по завданню. Хай він запише його, а потім перевірить, чи немає помилок.

14. Накресли в зошиті табличку та записуй у неї слова з тексту протягом 10 хвилин.

Іменники	Дієслова	Прикметники
пінгвін	жив	великому

Яких слів вдалося знайти найбільше? А найменше?

15. Дізнайся 5 цікавих фактів про життя пінгвінів. Пошукай відомості в енциклопедіях або в інтернеті. Щоб знайти інформацію в інтернеті, треба написати запит у пошуковик. Запиши в зошит слова, які ти набиратимеш у рядочку пошуку.

Наш театр

Розіграйте виставу в пальчиковому театрі!

Пригадайте початок "Казки про пінгвіна, який хотів літати" Олени Кукуєвицької та прочитайте її кінцівку.

Вирушив пінгвін на пошук птахів. Він пробіг повз вольєри зебр, ведмедів, оленів, вовків, антилоп, слонів... І нарешті побачив птахів! Це були страуси Сашко, Стефанія та їхні дітки. Пінні радо привітав їх і мовив:

– Друзі, я не вмю літати! Що робити?

Сашко усміхнувся:

– Ти такий не один. Ось ми, страуси, теж не літаємо, хоча і птахи. І нічого поганого й дивного в цьому немає. Ми всі створені різними, у кожного свій талант. Ось, наприклад, ви, пінгвіни, добре плаваєте. Ми, страуси, швидко бігаємо. Шпаки гарно співають, а павичі дивують своєю красою. І не має значення, які в тебе пір'я, дзьоб чи крила. Головне – вірити в себе і не соромитися бути самим собою.

Задоволений Пінні повернувся до свого вольєра, залюбки став плавати та пірнати.

А коли горобець знову прилетів покепкувати, повернувся до нього спиною.

- Об'єднайтеся в групи та розподіліть ролі. За бажання можете замінити деяких персонажів на тих звірів чи птахів, які вам більше до вподоби.

Як створити пальчикові ляльки

- Поклади пальчик на аркуш паперу та обведи його.
- Навколо контуру пальчика намалюй силует персонажа, виріж його, поклади на аркуш, обведи та виріж удруге. Матимеш дві однакові фігури.
- Намасти клеєм краї вирізаних фігур та склей їх так, щоб унизу утворилася кишенька для пальчика.
- Намалюй очі, ніс, рот та інші деталі. Розфарбуй ляльку.

- Проведіть репетицію. Не читайте репліки персонажів з підручника, а переказуйте їх своїми словами. Поміркуйте над інтонацією, спробуйте кілька різних відтінків і порадьтеся, який з них краще передає настрій та характер персонажа.
- Запросіть на прем'єру глядачів.
- Після вистави знову зберіться командою та обговоріть, як усе відбувалося. Чи хвилювалися під час виступу? Чи все вдалося показати так, як планувалося? Можливо, хтось розгубився? Як удалося вийти з цієї ситуації?
- Подякуйте одне одному за спільну роботу.

Зимуємо — не нудьгуємо

1. Прочитай жартівливий вірш.

Іди, іди, снігу

Щука-риба у Дніпрі
визира з-за криги.
Щука-риба із Дніпра:
“Іди, іди, снігу”.

Щука-риба у Дніпрі —
срібний хвіст-хвостиче.
Щука-риба визира
вище, вище, вище.

Щука-риба у Дніпрі
хлюп-і-хлюп з-під криги:
“Іди, іди, снігу,
іди, іди, снігу!”.

Оксана Луцевська

2. Чим цей вірш схожий на народну закличку? Які заклички ти знаєш?
3. Які слова у вірші допомагають почути шум снігопаду? Згадай, що в українській мові буква “Щ” означає два звуки. Прочитай слова з буквою “Щ” уголос. Запиши звукові схеми цих слів у зошит.

Пригадай, як записують звукові схеми слів

Голосний звук позначають кружечком \circ .

Твердий приголосний звук — однією рисою $-$.

М'який приголосний звук — двома рисками $=$.

Наголос передають знаком \acute .

Склади розмежовують вертикальною рисою.

Діти $= \acute \quad - \circ$, щипати $- - \circ \quad - \acute \quad - \circ$.

4. Знайди у вірші, як кличуть сніг.

В українській мові кличуть не так, як називають.
Зверни увагу на форму слів-звертань.

Це — Олесь. Це — Марія
Павлівна. Це — Надійка.

Олесю, Маріє Павлівно,
Надійко, йдіть-но сюди!

5. Потренуйтеся гукати одне одного.

6. Придумайте і запишіть заклички. Які рими можна використати, звертаючись до снігу чи завірюхи?

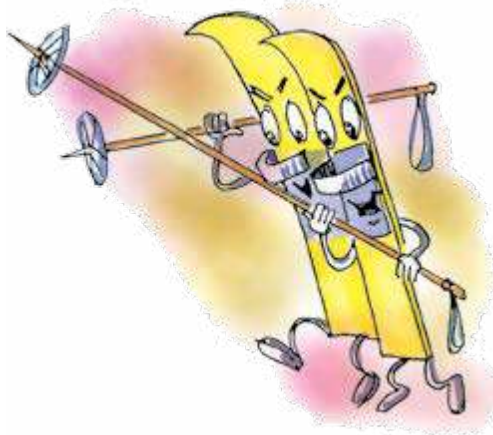
Снігу — кригу, з роздігу...
Завірюхо — бурхо, сурхо...

7. Прочитай вірш і придумай для нього іншу назву.

Хижі лижі

Дуже злі і дуже хижі
скреготять зубами лижі.
А оскільки їх аж дві,
всі від страху ледь живі.
Зокрема велосипед –
заховався під плед.
Тремтять ролики,
наче кролики.

Чорний кіт
з ляку зблід,
всі столи
утекли.

А чому це лижі хижі?
Бо вони стирчать у хижі
і марнують там свій вік,
бо безсніжний вдався рік.

Олеся Мамчич

8. Що тебе здивувало в цьому вірші? Чи ти уявив/уявила собі хижі лижі, тремтячі ролики, столи, що тікають? Придумай, хто ще міг злякатися і як саме.
9. Яким ще речам могла б зіпсувати настрій безсніжна зима? Опиши їхні емоції в той день, коли, нарешті, випаде сніг.

10. Знайди у вірші слово, яке має різні значення. Що воно означає у заголовку? А що – в кінці вірша? Воно називає ознаку чи предмет? Перевір значення слова у "Тлумачку".

Слова, які звучать і пишуться однаково, але мають різні значення, називаються **омоніми**.

Бал – оцінка, *бал* – вечір із танцями. *Злити* – викликати злість, *злити* – вилити рідину.

11. Прочитай речення та знайди в них омоніми. Запиши їхні звукові схеми.

Поверни шию, я тобі шапку шию.

Один, два, три – бери ганчірку й підлогу три.

12. Які два значення має кожне із записаних слів? Складіть з ними речення.

Сади, ходи, дати, коса, місяць.

13. Придумайте свої жартівливі твори, погравши разом у гру "Казки-небилиці" з "Ігротеки" (с.120).

Вживай службові слова правильно.

Іти по когось, щось – щоб принести, придбати щось, покликати когось.

Іти за кимось, чимось – позаду когось, уздовж чогось.

- Випав сніг. Треба йти в комору ~~за санчатами!~~ *по санчата*
- Іди за мною, я покажу дорогу!

14. Спробуй здогадатися з назви твору Катерини Сад, чи вдалою була ідея. Чому в одному зі слів з'явилися додаткові літери? Чому саме стільки?

Ідея на мільйон

Одна далека ферма залишилася без господаря. І з нею осамотіла зграйка качок.

- Скоро зима.
- Голодно нам тут буде...
- Треба знайти нове житло!

Рахуючи осінні хмари, качки міркували, як їм жити далі. Раптом їх осяяло!

– Навчимося писати і почепимо оголошення!

– А що ми напишемо?

– Візьмемо клаптик тканини і напишемо: “Класні качки шукають господаря”.

Качки перевели багато чорничного чорнила. Але їм так і не вдалося записати жодної літери. Вони заляпали відбитками лап весь клаптик тканини.

Неподалік чалапав їжак і натрапив на цей клаптик з відбитками.

– От би мені таку гарнюню ковдрочку! – сказав їжак. – А давайте так: я вам яблука, а ви мені – тканину з візерунком?

Качки дуже зраділи:

– Ура! Ми виміняємо наші малюнки на їжу!

Їжак похвалився качиним малюнком у лісі, тоді купа звірів захотіла такий і собі.

– Приходьте всі! Ми відкрили друкарню, – оголосили качки.

За місяць качки мали вже стільки їжі, що вистачило на всю зиму. Зима була довгою, і вони, врешті, навчилися писати.

15. Який настрій був у качок на початку твору? Чи впали вони у розпач? Яка невдача могла змусити їх засумувати? Як птахи поставилися до неї?

16. Чи можна назвати качок безтурботними? А підприємливими, жадібними, завбачливими, життєрадісними, наполегливими? Доведи свою думку.

17. Чи бувають у тебе “ідеї на мільйон”? Розкажи.

18. Випиши з тексту 3 чи 5 трискладових слів і розділи їх для переносу.

19. Запиши в зошит речення, вставивши пропущені службові слова.

Качки міркують, їм жити далі.

Їжак натрапив клаптик тканини візерунками.

20. Оберіть і виконайте одне із завдань.

- Знайдіть у казці текст оголошення. Допоможіть качкам написати оголошення про їхню друкарню.
- Намалюйте комікс за сюжетом казки. Вирішіть, скільки буде кадрів. Які репліки треба написати? Хто малюватиме кожен кадр? Готову роботу презентуйте в класі.

Моя книжка

Час робити нові сторінки для книжки про тебе!

Зимові спогади

- Згадай, чим тебе потішила ця зима. Можливо, сніжною, морозною погодою та розвагами надворі? Чи знайомствами з новими друзями, персонажами книжок чи мультфільмів? Незабутнім святкуванням Нового року чи Різдва?
- Запиши найяскравіший спогад на аркуші в косу лінію. Перевір, чи все правильно.
- Можливо, тобі захочеться змінити або дописати деякі слова, додати більше інформації або гарні порівняння та прикметники. Це — чудово! Автори текстів завжди поліпшують їх, тобто редагують.

Як редагувати текст?

- Закресли слова, які хочеш замінити, а зверху напиши нові.
- Якщо хочеш додати слово або кілька, напиши їх на полі аркуша та познач стрілочкою місце, де вони мали б бути.
- Після редагування подивися на свій аркуш. Якщо він здається тобі неохайним, перепиши текст начисто.
- Краще робити перерви між написанням тексту, редагуванням та переписуванням.

Як оформити сторінку спогадів про зиму

- Зроби “зимову” рамочку по краю аркуша, обирай холодні кольори: синій, блакитний, бірюзовий, фіолетовий тощо.
- Додай малюнок або фото.
- Виріж зображення, які ілюструють твій текст, зі старих журналів чи листівок, рекламних буклетів, гарного обгорткового паперу і наклеї на сторінку.
- Зроби “зимові” літери для заголовків.
- Прикрась сторінку сніжинками, бурульками, сніговиками або іншими елементами, які стосуються теми твого твору.

